Ніякої пори року малий Орчик не любить так, як весну. Ще зима надворі, ще хурделиця припадає сивими своїми більмами до вікон, жалібно виє в димарі, ніби проситься погрітись, а він уже чекає. Де ще та весна — надвечір та вночі мороз кусючий, як кропива,— проте чекає.

І радіє, коли зволожується повітря, коли ожеледь затемніє надворі та по шляхах, а краплистий туман повисне між вільхами та березами. Тоді й до школи не хоче йти. І недалеко живе, і вчасно з хати вийде, а поки добереться — неодмінно запізниться. Бо стане під старою тополею і послухає, як потріскує її гілля, ніби скаржиться. Бо зійде на горбок і зупиниться: з горбка видно річку внизу, санні сліди на льоду вже потемніли, начебто жили проступили. А ген-ген ліс видніє, на самому обрії, небо темною стіною підпирає, і він такий чорний, аж синюватий... Поки надивишся на все це, то й на уроки спізнишся.

А то, трапляється, і зовсім до школи не прийде. Сварять його вчителі, що лінькуватий, а Орчикові все те — як горох об стіну: відскакує. І якби ж бешкетував чи шкоду яку робив, то ні. Спокійний він, тихий, дивиться на людей лагідно, роздумливо. І в компанії погані не встряє. А тільки як вийде на сільську околицю, як сяде під ожередом соломи, то й до смерку може там просидіти. Слухає, як миші шарудять у соломі, пищать, а то й б'ються між собою. І солома славно пахне — літом далеким, зерном і холодом... У поле дивиться Орчик, у порожнє й голе поле, по якому лиш бадиллячча стримить похмуре й сиротливе. А чи бачить він щось, крім бадиллячча? Либонь, бачить, бо чого б ото сидіти, втупившись у безмежжя.

Повз той ожеред соломи повертаються додому наші сільські мисливці. Скільки їх у селі? Не так і багато. Як дочекається Орчик такого мисливця, то неодмінно підбіжить запитати, чи вполював щось. Коли вполює дядько зайця чи лисицю, тоді вже Орчик не йде під ожеред, а назирці ступає, все дивиться, як погойдується біля паска вбите звіря... Йде — і дивиться, йде — і дивиться. Так аж до чужої хати може дійти, а

потім зупиниться біля воріт і стоїть, ніби очікуючи на щось. Буває, що вийде до нього хазяїн, бо чого то дитині стояти під хатою, і спитає:

— Тобі що?

— Та так...— невиразно промимрить Орчик і неохоче поплентає геть. Ітиме, опустивши плечі, і в землю дивитиметься, наче силкуватиметься щось прочитати під ногами.

Води попід селом! Не тільки річка, а й ті озера в полі, що лишаються після повені, дрібнесенькі струмочки, що течуть-течуть, а потім пересохли — і знову сочаться після дощу чи зливи; в лісі теж ручаї, вода в них прозора, холодна; калабані на торфовиську такі, що в них і мальки водяться, і діти купаються, і жінки шмаття перуть.

Орчика від води за вуха не відтягнеш. А найбільше любить провесінь, коли річка виходить з берегів, затоплюючи луг, коли підступає до села, й хати на околиці тоді схожі на білих лелек, що посідали на воду ловити жаб. Широка напровесні повінь! Блискучі дзеркала розповзаються до поля, скляна прозорість тужавіє поміж деревами молоденького гаю, що вже опушився листям. І м'яко тоді, світло, добре, сонячне проміння сиплеться в твої очі не тільки з неба, а й з відображення, з води.

Ходить тоді Орчик по селу, придивляється, як хто свій човен лагодить. Найпершим, либонь, береться старий учитель Булах Григорій Іванович. Давно вже вийшов на пенсію, то всю зиму — вранці і ввечері — проходжується над старою річкою, заклавши руки за спину, до чогось приглядається, про щось думає. Не зовсім і старий, коли правду казати, а смужечка вусів геть біла, ніби він їх у сметані миє... Так от цей учитель першим береться за свій човен. Знімає з нього сніпки очерету, якоюсь шкрябачкою здирає курячий послід. Забиває діри, перефарбовує. Навіщось кожної весни перефарбовує — то в нього човен зелений, то білий, то коричневий.

Григорій Іванович іноді питає в Орчика:

— А коли ти вже свій човен матимеш, га?

— У батька є,— відповідає Орчик.

Батько свій човен ніколи не привозить додому, лежить у березі. А коли повінь, то човен, прип'ятий ланцюгом до верби, спливає догори, погойдується. Батьків човен хоч і старий, зате міцний, ніколи не розсихається й не протікає. І батько не фарбує його — ото щороку такий він з вигляду підстаркуватий і лишається, наче аж сам і потонути проситься.

Іноді той човен сниться Орчикові. Ніби пливе не по воді, а по снігах, погойдуючись на заметах; потім по квітучому лугу пливе, а поміж травою не метелики пурхають, а лини й сазани шастають, і стільки ж їх багато! Сниться, що пливе човен лісом, поміж лозою, і з-під днища гадюки розповзаються полохливо, сороки вискакують, рятуючи свої довгі хвости. Ось човен уже по ріллі пливе, а рілля ж та чорна, масна, пливти по ній важко, ой важко, хоч бери та руками помагай. Орчик і справді вві сні пробує гребти руками й прокидається. А що спершу не в силі забути недавній сон, то все ще здається, ніби він не в ліжку лежить, а в човні і той човен посувається по хаті — біля скрині, біля столу, біля ослонів...

Є в Орчика спомин — як пливли колись посеред ночі з батьком. Повінь тоді причаїлась на околиці, прохолодна й темна. Батько взяв із собою ліхтар, і Орчик, сидячи попереду, освітлював дорогу. В провулку вода стояла висока, батько ледь-ледь гріб веслом — вузько та й бузини понахилялося з боків стільки, що раз у раз чіпляєшся. Посеред затоплених кущів сиділа курка, і батько, підпливши, зняв її легко й віддав Орчикові. Курка була мокра й змерзла, Як вона сюди залізла? Коли човен стукнувся боком об чийсь дерев'яний хлів, Орчик, звівшись, кинув курку на стріху. Курка вчепилась пазурами за околоти і, б'ючи

крильми, важко подряпалася вгору. В хліві приглушено обізвався півень... Пливли вони тоді з ліхтарем у човні, і дерева наступали зусібіч, тихі й замислені. Стрівся їм якийсь дядько, теж у човні, тільки без ліхтаря, і батько запитав у нього:

— Біля Олексючки я пропливу?

— Еге,— проказав дядько.

— А біля Тодора?

— І біля нього...

— Півсвіту води, не сходить.

— Зійде, бо куди ж їй...

Ніч тоді чорна стояла, ніби хто очі зіркам повиколював. А може, не видно було їх, бо з ліхтарем посувалися? Вільхи підступали обачно, й листя їхнє гіркотою дихало, а коли батько ударив веслом об молоду вербу, з неї пилковий цвіт посипався, і все раптом запахло тим пилком: човен, руки, повітря...

І ця весна, яку Орчик жде чи не найбільше, теж настає. Ось ранок устав — після недавніх тьмяних та вологих днів — світлий, сонце сипле проміння густо й щедро, і в тому промінні все біле таке й щасливе. Село наче на світ щойно народилося, чорні садки — в легкій парі, і все тане. Дорога тане, поле тане, далеч... У білій сорочці день, наче на свято вирядився; дурне птаство лящить і не натішиться ясною годиною. Вітри заснули і сплять на хатніх причілках, у березі, в затінку лісу.

І де тільки та вода береться? Сніг нею підплив, на подвір'ї калюжа півнеба вбирає, а колії темні, зеленкуваті, з-під санних полозів водяні смуги наобіч лягають, а з-під машини летять бризки шумливі й швидкі. І

по річці крижини пропливають, а на тих крижинах — чи сіна жмут, чи лозина, загублена кимось. Ходить над річкою старий учитель Булах Григорій Іванович, руки за спиною тримає, дивиться, думає. Ходить у березі й Орчик — так собі, теж дивиться, хоча ні про що особливе не думає. А тільки мріє: "Коли ж воно знову розіллється так, що затопить півсвіту? Що можна буде з батьком плисти в човні посеред ночі, а в руках ліхтар тримати?"

Повінь! Річка набрякла водою, берегів не видно, наче й не було, а верболіз уже немов пливе по хвилях і з місця не зрушить. І раптом уся долина заблищала та заіскрилася, вкрившись водяною плівкою, що під сонцем схожа на розілляту ртуть. І коли дуне вітер, то дерева, нагинаючись, здаються живими, ось-ось рушать у путь; ось вітер зірве кущ і покотить його по гливих баранцях.

Якось Орчик прибігає додому захеканий, з затуманеними очима, з напівrозкритим ротом, і кричить з порога:

— Тату, бачив зайця, на колоді примостився, а колода крутиться під ним, крутиться!..

Так щовесни — йдуть вони до свого човна, одмикають і веслують до незатоплених горбочків та острівців. Ось перше сухе місце, начіплялось навколо кущів галуззя приплилого, сміття, бур'яну, проте не видно жодного зайця. Може, ген там, де пеньок високий чорніє? І під високим пеньком нічого. Зате скоро таки надибують зайця — бігає по мокрій латці землі, до якої вода ласочкою горнеться, ось-ось ізлиже, і вуха в нього так жалісливо стирчать, що в грудях хіба ж не ворухнеться щось гостре. Заєць хоче у воду скочити, весь він напружений, наполоханий, очі великі й опуклі... Батько бере його обома руками, заєць здригається, вигляд у нього заляканий і безпорадний... А Орчикові чомусь зовсім не шкода зайця, навіть весело. Дивиться на вуханя, погляд збуджений і навіть щасливий, торкнутися хоче, проте батько відводить його руку й ховає зайця в мішок. Заєць боїться мішка, весь стає кістляво-колючий, але вже пірнув, там уже не видно.

Скільки води! Верби з повені ростуть, ген скипає хвилька біля копиці сіна, яку чомусь не встигли забрати. Орчик заглиблює весло — хоч і не глибоко, та й не мілко. І, здається, з-під самої води травою торішньою пахне, ще не зовсім зогнилою, а кора дерев набряклою зеленавістю гірчить, свіжою такою, провесінньою.

А ген двоє зайців! Нашорошили вуха — схожі на два вухаті пеньочки. І такі вони насторожені та безпорадні, так вони вражені отим несподіваним багатоводдям, що підступно облягло їх зокруж, що загнало на крихітний острівець, котрий, либонь, теж скоро потоне. Ось вони в різні боки скочили, знову завмерли, знову скочили... Одне гостре' вухо гойднулося, друге. Ще скочили. Зійшлися...

Повінь уже не перший день, то вони, певне, й голодні. А від страху стали довірливі, начебто й зовсім не бояться човна і їх у човні не бояться. Облізлі, хутро на них вилиняло, а свіже не наросло... Якось наче аж на зайців не схожі. Батько ступає на острівець, зайці пробують тікати, товчуться навколо батька, а він їх ловить — і вже в мішку.

Орчик сміється чомусь, від збудження, мабуть. Спробуй такого зайця зловити в полі! Він як дремене, то наче й не було його. Трапляється, ідеш, нічого не підозрюючи, аж раптом — за два кроки! — вродиться заєць, щойно зі сну, дивиться без ляку, а ти на нього дивишся вражено, здається, простягнеш руку — і вже зловив його! Та поки ти стояв ошелешений, заєць уже отямився, вже він ген-ген стриже, наче й не клякнув од страху перед тобою ось тут!

Посеред затопленої долини, в чагарниках, здибаються вони зі старим учителем Булахом Григорієм Івановичем. Учитель гребе на якомусь чорно-фіолетовому човні; на ньому блискучий дощовик, високі гумові чоботи.

— А я нічого не надибав,— скаржиться вчитель.— Теж хотів би врятувати, хоч би одного, та все не можу знайти. Як вам тільки вдається?

— Та як...— відповідає батько.— Пливу, а вони сидять.

— А для мене чомусь не сидять,— скаржиться Григорій Іванович.

— А то вже як для кого...

Та й — у різні боки. Старий учитель до підмитої копички сіна попрямував, а вони — до поля ближче, туди, де рядочок верб сивіє. Іноді човен шурхотить по дну; іноді батько навіть у воду стає, так мілко, й підпихає човна вперед. А поміж вербами, де й калинових кущів темніє кількоро, і грушка якась дика, і терен,— надибують дядька Саву. Теж у човні, веселоокий, вид його пашить здоров'ям.

— Ловите? — оддалік кричить Сава.

— Та ловлю,— підпливаючи, відказує батько.

— І що? Фіть — виграв, фіть — програв? — питає Сава й регоче.

— Булаха здибав, то він і не бачив нічого...

— А-а, той і не побачить нічого! — І каже гордо: — А я тих зайців стільки бачив!

— Де ж вони? — дивиться батько по його човну.

— Не беру! — безпечно відповідає дядько Сава.— Що мені з них? А нічого! Отам,— показує веслом,— назбираєте, як грибів...

— Чого ж ви повінь цю толочите? — дивується батько.

— Хе-хе! — підморгує веселоокий Сава.— Якби не було потреби, то й не толочив би!.. Зайці тепер які? Кістляве, голодне, дивитись на нього не хочеться. Хіба на ньому шкурка? Тьху!.. Здохлятина, а не шкурка! — Він ледь-л.едь піднімає над човном великий мішок, у якому ворушиться щось живе.— Ось що маю! Лисицю!.. Хвіст у неї пишний! Ха-ха!..

— Та який там у неї хвіст... Теж облізлий...

— Зате лисиця! Може, козеня яке дике зловлю... Торік кількоро тут попалось...

— А лисицю... випустите?

— Хто ж лисицю випускає? Це хижак! — щиро дивується дядько Сава.— Як же це? Ви зайців урятуєте, а я лисицю? Навіщо ж тоді зайців рятувати, коли я лисицю випущу? Е-е, ні, якщо вона в моїх руках, то вже в моїх!.. Якби ще козенят побачити! Не здибались вам?

— Та начебто ні...

— Що ж, у гай подамся, хоч важко там гребти поміж деревами, та спробую.

Коли відпливали од дядька Сави, поспитав Орчик у батька:

— Чом же він зайців не бере?

Батько задивився вбік і нічого не сказав.

— А козенят поріже?..

Батько аж скинувся:

— Нехай спершу наловить!.. Дядько Сава дуже доскоцький, колись таки попадеться.

Дивно плисти там, де недавно ходив стежкою, де, знаєш, трава й квіти ростуть. Щось є в цьому несправжнє — ніби приснились тобі й повінь оця, і врятовані зайці, і похлюпування води під веслом. Та й вода наче аж не зовсім водою пахне, а бур'янами луговими, болотною рослинністю, землею недавно затопленою. Дивне враження залишається в Орчика від цієї подорожі. Чи не тому й сняться йому такі сни, ніби пливе в човні в своїй хаті поміж столом, скринею та лавою, потім і в полі пливе, і в лісі?..

Вже вечоріє.

— Тату, бачиш, ген-ген видно...

Батько зводиться, придивляючись. Є там щось чи ні? Далеко добиратись, а, либонь, стримлять заячі вуха поміж лози.

Пливуть. Однак скоро зупиняються — не заєць то, а штурпаки обламані. Орчикові ніяково, що підвів батька, але той нічого не каже, і вони повертають назад. Добре посуватися по сірій скатертині, що застелила світ аж-аж до їхнього села. І навіть річку застелила ця скатертина повені — не видно її, наче й не було. Добре плисти поміж деревами, сумирними й причаєними, задивились вони собі під ноги, немов аж здивовані тим, що мають оце в хлюпавиці мокнути.

Зайців випускають на згірку за селом. А вони начебто й тікати зразу не хочуть: пробіжить неохоче, зупиниться й озирається, ніби запитати щось хоче. "Біжіть, біжіть,— думає Орчик.— Та не будьте такі дурні, більше не потрапляйте в повінь. Ну, повизбирували ми вас, а якби не ми з батьком? Бачте, дядько Сава такий, що руки не простягне, хоч би там і

що з вами, а зі старого вчителя пуття ніякого, бо він старий... Тікайте, тікайте! У поле — воно широке, по горбках тримайтесь, а в яруги не заскакуйте, бо в яругах ще сніг не порозтавав, ну, біжіть..."

Мішок порожній, наче й не було в ньому нічого, а поле голе й сіре. Живе в Орчикові оте недавнє збудження, що народилось як вивуджували вухатих небораків по затопленій долині, ще тремтить у грудях од радості, від спогаду, як щойно випускали їх у білий світ,— а вже й непорозуміння сповиває його розум: чи не привиділось усе це, чи не приснилося? Бо ж іщез останній заєць у чорних скибах ріллі, пустельно скрізь, голо, сутінки вечірні притрусили доокілля...

А тому повертається Орчик у село наче якийсь аж спустошений. Так йому на душі порожньо й легко, як буває після того, коли добре виплачешся. Чи як вийдеш після хвороби вперше надвір: увесь світ такий добрий і лагідний, а єство твоє приймає все в цьому світі, бо спрагло по ньому і засумувало.

На околиці здибують Булаха Григорія Івановича, він саме повертається додому. Старий учитель позирає на них свіжими, глибокими очима, і весь його вид сяє втіхою.

— То що? — питає в нього батько і вказує рукою на звечоріле багатоводдя, з якого вони щойно випливли.

— А що,— всміхається Григорій Іванович.— І ми знайшли дещо...

— Чи не вовка часом? — гукає батько.

— Не вовка,— й собі гмукає Григорій Іванович,— а оце маленьке й хирляве, зовсім нікудишнє.

Сягає за пазуху, дістає за вуха геть зовсім дрібне зайченя. В зайченяти переляканий вигляд, облізле воно, справді-таки нікудишнє.

— Випускати не буду,— ніби відповідає Григорій Іванович на німе батькове запитання.— Хай дома в теплі відігріється, хай оклигає, а там і зовсім завесніє.

— Дивіться, щоб його кицька не з'їла,— пускає батько шпильку.

— Зуби поламає... А ви завтра попливете?

— Роботи ж у мене скільки,— зітхає батько.— Хтозна...

— То я і ваших зайців повизбирую,— обіцяє старий учитель.

Тепер уже батько всміхається. Не каже більше й слова — і так розходяться.

Цілу ніч сняться Орчикові широкі весняні води, сняться затоплені поля, по яких пливуть дивовижні ожереди соломи під сніжно-білими парусами; заходять у його сни напружені од вітру постаті верб, із яких жовто й гірко сиплеться дрібненький цвіт, запорошуючи Орчикові руки й лице, а над бровами намітаючи кучугурки; приходять у його сни прудконогі, шалено швидкі зайці, що веселою заметіллю — стільки їх багато! — несуться по зеленій скатертині рівної їхньої долини. "Куди ви? Куди?! — хочеться крикнути хлопцеві.— Це ж я, Орчик! Не тікайте від мене! Ось і я з вами побіжу!" Він пробує зірватися з місця, проте ноги, як неживі, не слухаються, і Орчик лише перебирає ними на місці, а зрушити не може...

І вже сидить він у човні, а човен пливе поміж ослоном та скринею, вже в садку, через пахуче жито...

Такі його сни, таке його життя. Такі його мрії про ранню провесну, про талий сніг, про весняні води та ще про всі ті гіркувато-весняні настрої, що тривожать його єство і не дають спокою.